

Fortellinger til kommisjonen¹

Fornorskingserfaringer og sannhet i et sjangerperspektiv

Stein R. Mathisen

Institutt for reiseliv og nordlige studier
UiT Norges arktiske universitet, Campus Alta
e-post: stein.r.mathisen@uit.no

Abstract:

In the Norwegian truth- and reconciliation commission («Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner, og skogfinner»), appointed 2018, much emphasis is on giving those affected by the so-called ‘politics of Norwegianization’ an opportunity to tell their narratives about the consequences of this policy (usually said to have taken place during the duration of 1850–1950). In the mandate, formulated by the Norwegian Parliament, the commission is urged to provide opportunities for those affected to share their personal experiences and narratives of the Norwegianization policy. The narratives are collected and documented through interviews and open meetings. Partly based on the work of other similar truth commissions, this article will examine how such collected narratives have been interpreted. From a folkloristic point of view, what kind of narratives can they be categorized as, and what happens when the context for dissemination changes from the private space to a public investigation? Can folkloristic research in any way support the understanding and appreciation of these narratives?

Keywords:

- The Norwegian Truth and Reconciliation Commission
- Norwegianization
- Narratives
- National Minorities
- Indigenous People.

Fortellingene og den aktuelle konteksten

Fortellinger har blitt et undersøkelsesområde som har kommet i sentrum innenfor fler og fler fagområder (Klein 2006; Somers 1994). Innenfor det som var et kjerneområde for studier først og fremst innenfor litteraturorienterte fag og folk-

loristikk, foregikk det fra 1970-tallet en «narrativ vending» innenfor både samfunnsvitenskap og historie, innenfor psykologi og medieforskning, politikk og konfliktforskning, og etter hvert også innenfor markedsføring og reklame. Teoriene om hva en fortelling er, og ikke minst hva den kan brukes til, har derfor

1. Artikkelen er knyttet til arbeidet i prosjektet *TRUCOM*, akronym for: *Expectations, Truth and Reconciliation in a Democratic Welfare State: The Indigenous Sámi and the Kven/Norwegian Finns Minority in Norway*, finansiert av NFR 2020–2023. Prosjektet studerer og følger arbeidet i Den norske sannhets- og forsoningskommisjonen. Noen resonnement hviler også tungt på erfaringer fra prosjektet *IMMKven*, akronym for: *Intangibilization, Materializations, and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Family, Museums, and Culture Industries*, finansiert av NFR 2017–2021.

utviklet seg i mange forskjellige retninger. Denne artikkelen skal ikke sette seg som mål å klargjøre dette mildt sagt uoversiktlige feltet, men i stedet prøve å undersøke om den folkloristiske kunnskapsforståelsen knyttet til fortellinger kan ha et potensiale innenfor et nokså avgrenset område. Det dreier seg om det pågående arbeidet til den norske sannhets- og forsoningskommisjonen, der det i kommisjonens mandat blir lagt stor vekt på å bruke folks muntlige fortellinger som kilde. Eller mer spesifikt: Kan arbeidsmåter som er utviklet innenfor den folkloristiske vitenskapen, som for eksempel den klassiske (og etter hvert mer tilpassede) sjangeranalysen være anvendelig eller nyttig for kommisjonens forståelse av fortellingenes kildeverdi i et slikt arbeide?

Sannhets- og forsoningskommisjonen (som mandatet foreslår som korttittel, det offisielle navnet er «Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner» (Innst. 408 S – 2017–2018:2), ble oppnevnt av det norske Stortinget i 2018.² De tolv medlemmene av kommisjonen er ikke oppnevnt ut fra politiske posisjoner, eller i egenskap av å være aktive innenfor urfolks- eller minoritetsorganisasjoner. Alle har akademisk utdanning eller yrkesbakgrunn, og noen har hatt framstående kirkelige og politiske posisjoner. I mandatet til kommisjonen formuleres sammensetningen slik: «kommisjonen skal være sammensatt av fremstående fagpersoner innen fagfelt som er særlig relevante for kommisjonens arbeid» (Innst. 408 S – 2017–2018:4). Når det gjelder arbeidet i kommisjonen, legger mandatet stor vekt på at de som har vært berørt av de gjennomførte

tiltakene knyttet til denne politikken, skal gis anledning til å fortelle om sine og familiemedlemmers erfaringer med fornorskingspolitikken (som i innstillingen tidfestes fra «rundt 1800 og frem til i dag» (Innst. 408 S – 2017–2018:3). Det kommisjonen også bes om å dokumentere, er hvilke konsekvenser denne politikken kan ha for de utsatte gruppene i dagens situasjon. I mandatet til kommisjonen formulerer det norske Stortinget det slik:

Kommisjonen skal sørge for å bringe personlige erfaringer og historier frem i lyset ved å legge til rette for at enkeltpersoner som selv har erfaringer å dele, får mulighet til å fortelle sin historie, herunder om urett som ble begått mot dem personlig eller andre nærstående, og hvordan virkningene av uretten har påvirket eller påvirker deres livssituasjon. (Innst. 408 S – 2017–2018:3)

Det sier seg selv at om hele fornorskingsperioden skal dekkes, kan det ikke bare dreie seg om at personlige erfaringer og fortellinger skal utgjøre kildegrunnlaget for disse undersøkelsene. Mandatet nevner da også at kommisjonen skal bygge på skriftlige kilder og eksisterende forskning knyttet til fornorskingspolitikken (op.cit.). Når mandatet likevel legger så stor vekt på at personlige erfaringsfortellinger skal tillegges stor vekt i dette arbeidet, kan det henge sammen med at tidligere forskning om fornorskingspolitikken (Minde 2003) har understreket at det er akkurat her det mangler forskning, når det gjelder de kulturelle og sosio-kulturelle konsekvensene på individ- og familienivå. Derfor er også mandatet forholdsvis detaljert når det

2. I 2019 ble fornorskingspolitikken overfor skogfinnene lagt til kommisjonens mandat (<https://uit.no/kommisjonen>). [besøkt 15.11.2021]

kommer med forslag til hvordan denne dokumentasjonen av muntlige kilder bør foregå rent metodisk:

Kommisjonen skal samle inn individers og gruppers egne historier knyttet til fornorskingspolitikken gjennom bl.a. å arrangere møter og/eller intervjuer og legge til rette for at enkeltpersoner kan fortelle sine historier ved å levere/sende dem inn i skriftlig form, som lyd- eller videopptak eller i andre egnede formater. Innsamlingen av slike fortellinger kan helt eller delvis utføres av kvalifiserte samarbeidspartnere ved forskningsinstitusjoner, i lokalmiljøene eller andre steder. Slik kan kommisjonen ta utgangspunkt i gruppenes egen forståelse av sin historie. (Innst. 408 S – 2017–2018: 4)

Det gis altså mulighet for de berørte til å legge fram fortellinger på åpne møter, som kommisjonen arrangerer i samarbeid med forskjellige lokale aktører. Noen av disse møtene strømmes også digitalt, eller legges ut på nettet og er tilgjengelige på *YouTube*. Men siden en stor del av det folk vil fortelle om kan være personsensitivt, finnes det også muligheter for å gjøre en avtale om intervju med en av kommisjonsmedlemmene, eller en representant for sekretariatet. Dermed kan materiale som man av ulike årsaker ikke ønsker å legge fram på offentlige møter samles inn gjennom slike intervju, eller sendes inn til kommisjonen i skriftlig eller annen mediert form. I tillegg er det bestemt at det innsamlede intervjumaterialet skal være

taushetsbelagt i 100 år, dersom ikke annet er avtalt med informantene.³ Men det finnes også eksempler på slike brev til kommisjonen som har blitt publisert i aviser (Dervo 2019), og til og med i bokform (Johansen 2020), og dermed gjort offentlig tilgjengelig etter forfatterens ønske. Fortellingene er tenkt å fungere som en del av historisk dokumentasjon, men også som en viktig kilde til de berørtes opplevelse av fornorskingspolitikken, og muligens som en del av en forsonende og terapeutisk prosess.⁴ I forbindelse med intervjuene tilbyr kommisjonen støttesamtaler med fagfolk i SANKS⁵, som «yter spesialisthelsetjenester i psykisk helse og gir kulturkompetent medisinsk faglig rådgivning» (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2020b:4). På et møte i Alta 6. februar 2022 opplyste kommisjonsmedlem professor Anne Julie Semb at ca. en fjerdedel av de som var blitt intervjuet hadde søkt slik hjelp, og en del av kommisjonsmedlemmene hadde også søkt hjelp etter intervju som hadde vært særlig opprivende. I begynnelsen av januar 2022 opplyste kommisjonen på sin hjemmeside at de hadde fått inn godt og vel 500 fortellinger om fornorsking og urett fra folk.⁶ Fristen for å komme med fortellingene sine til kommisjonen muntlig ble da satt til 1. mars 2022, mens skriftlige fortellinger fremdeles kunne sendes inn ut kalenderåret.

Det er forståelsen av de fortellingene som kommisjonen på disse måtene skal samle inn, som vil være hovedfokuset for diskusjonen i denne artikkelen. Hvilken status kan de tenkes å få som materiale for

3. https://uit.no/kommisjonen/presse/artikkel?p_document_id=735000 [besøkt 15.11.2021]

4. <https://uit.no/kommisjonen/deldinhistorie> [besøkt 15.11.2021]

5. SANKS/SANAG: Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helse og avhengighet (<https://finnmarksykehuset.no/fag-og-forskning/sanks>) [besøkt 25.11.2021]

6. https://uit.no/kommisjonen/presse/artikkel?p_document_id=759212 [besøkt 25.11.2021]

kommisjonens videre arbeide, og hva kan de brukes til som dokumentasjon i kommisjonens sluttrapport? Dette kan denne artikkelen (som skrives våren 2022) ennå ikke gi annet enn hypotetiske svar på. Sluttrapporten fra kommisjonen vil, blant annet på grunn av forsinkelser i arbeidet forårsaket av Corona-pandemien, ikke foreligge før juni 2023. Selve fortellingene vil det heller ikke være mulig å se nærmere på, for de vil ennå være båndlagt i et eget arkiv i minimum hundre år. Siden kommisjonens sluttrapport ikke foreligger enda, vil den diskusjonen som følger her ha et annet utgangspunkt. Å få fram sannheten om det som skjedde under fornorskingen av urfolk og nasjonale minoriteter i Norge er en hovedoppgave for kommisjonens arbeid, det ligger jo så å si i selve navnet. Her kan også den folkloristiske forskningen ha et bidrag å komme med når det gjelder å forstå hvor sannheten i fortellingene befinner seg.

Men hva så med det siste leddet i arbeidet: forsoning? Her er mandatet langt mindre klart i sine formuleringer. Kommisjonen kan legge fram forslag til tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. Men det virker som om det finnes en forventning om at framleggingen av den endelige rapporten i seg selv skal skape en felles forståelse av fortiden og den felles historien, og dermed legge grunnlaget for forsoning (Innst. 408 S – 2017–2018:4). Den folkloristiske forskningen har interessert seg for den terapeutiske verdien av å fortelle om traumatiske opplevelser (for eksempel Ingemark 2013), men her vil det også være snakk om prosesser som går ut over det individuelle planet. Derfor kan det være viktig å plassere sannhets- og forsoningsprosessen i en videre sammenheng. Først etter en kort oversikt over for-

norskingspolitikken, er det derfor grunn til å vende tilbake til spørsmålet om den folkloristiske fagkunnskapen kan ha noe å tilføre forståelsen og anvendelsen av disse fortellingene?

Fornorsking som assimilasjon eller kulturell utslettelse?

Den mørke bakgrunnen som den norske sannhets og forsoningskommisjonen undersøker, er konsekvensene av det som har blitt betegnet som en «fornorskingspolitikk». Dette i og for seg nøytrale begrepet har av enkelte i ettertid blitt assosiert med samfunnets alminnelige modernisering og utviklingen av et sosialdemokratisk likhets-samfunn. Ut fra en slik tankegang var homogene identiteter det som skulle danne grunnlaget for både likebehandling, økonomisk vekst og velstandsutvikling. Men det rommer likevel så mange negative opplevelser for de etniske minoritetene i Norge som ble rammet av politikken, at konsekvensene i ettertid har skapt behov for både undersøkelser, dokumentasjon, og kompenserende politiske forhandlinger. Dette henger sammen med de tvangspregede metodene som ble tatt i bruk for å gjennomføre fornorskingen. Fornorskingspolitikken var ikke bare et angrep på det språket samer, kvener og skogfinner snakket. Det innebar også en sterk og omfattende nedvurdering av nesten alle andre sider ved minoritetenes kultur. I sin tur førte så dette til dyptgripende og alvorlige identitetskonflikter for mange av de som tilhørte disse minoritetsgruppene. Men i hvor stor grad har egentlig disse traumatiske konsekvenser av den statlige politikken egentlig blitt dokumentert og undersøkt? Når det gjelder tidligere forskning om fornorskingspolitikken overfor samene, ga historikeren Henry Minde en oversikt over denne forskningen fram til begynnelsen av 2000-

tallet (Minde 2003). Han konstaterte allerede innledningsvis med at:

...the state's efforts to make the Sami drop their language and change the basic values of their culture and national identity have been extensive and long lasting. On the other hand, the consequences for the victims of this policy, both economically and social-psychologically, have so far been examined to a small extent. (Minde 2003: 121)

Historiske, institusjonelle og politiske studier av fornorskningen er relativt omfattende, særlig når det gjelder sikkerhetspolitikk i forhold til den kvenske nasjonale minoriteten (Eriksen og Niemi 1981) og skolepolitikk i forhold til samer og kvener (Dahl 1957; Hoëm 1976). Men Henry Minde understreker at det mangler mer inngående forskning når det gjelder de kulturelle og sosiale konsekvensene av fornorskingspolitikken, og hvilken innvirkning den fikk på lokalsamfunn- og individnivå:

While the minority policy in itself has been given considerable attention, the cultural and socio-cultural consequences of the policy of norwegianization have received far less attention (...). (Minde 2003:124)

For fornorskingen i skolen har det etter hvert kommet mer omfattende dokumentasjon både på institusjonsnivå og når det gjelder individuelle opplevelser (Lund et al. 2005–2013). Men i noen områder var effektene av fornorskingspolitikken voldsomme. For eksempel viser tall fra Statistisk sentralbyrå at mellom 1930 og 1950 ble den samiske befolkningen i Kvæn-

angen redusert fra 44 % til 0 % (Bjørklund 1985:12). Dette innebar ikke at samene i fysisk forstand hadde forsvunnet fra dette området, men at (selv)tilskrivelsen i folketellingene var endret fra samisk til norsk. Og denne utviklingen kunne man se i mange lokalsamfunn i Troms og Finnmark. Særlig tydelig var det i de områdene som man i forbindelse med iverksettingen av fornorskingspolitikken hadde betegnet som «overgangsdistrikter», altså områder der det fantes både en norsktalende og en samisktalende befolkning. Man kan ane at de virkemidlene som hadde blitt tatt i bruk under fornorskingen i disse områdene hadde vært kraftfulle, siden de hadde så stor effekt.

Denne formen for koloniserende språkpolitikk med formål å utrydde språk og kultur blant urbefolkninger og nasjonale minoriteter er ikke noe som er enestående for Norge, men har også vært praktisert overfor slike grupper i en rekke land. I den seinere tid har dette også ført til opprettelse av sannhetskommisjoner for å undersøke de overgrepene som en slik såkalt assimileringpolitikk førte til. Det er nærliggende å vise til de kommisjonene som var i arbeid på Grønland, og i Canada (Niezen 2017). I det nordiske området har det kommet ansatser som har kunnet berede grunnen for videre undersøkelser, en samling artikler i to store bind har blitt kalt «vit-boken» om forholdet mellom den svenske kirken og samene (Lindmark & Sundström 2016), og en undersøkelse om meänkieli-språkbrukeres erfaringer fra Tornedalen bygger på intervju (Persson 2018). I skrivende stund er sannhets- og forsoningskommisjoner også i ferd med å opprettes i Sverige og i Finland. Kommisjonene har noe forskjellig omfang og innretning.

Selv om det ennå er assimilasjonsbegrepet som blir mest brukt når man skal

omtale fornorskingspolitikken, vil mange mene at et slikt begrep i for stor grad dekker over det elementet av overgrep, tvang og vold som er knyttet til en slik politikk. Etter hvert har mange forskere og politikere valgt å bruke andre betegnelser. Inspirert av diskusjoner rundt «settler colonialism», velger noen, som Patrick Wolfe å bruke betegnelser som «structural genocide» (Wolfe 2006:403) eller strukturelt folkemord. Andre tar utgangspunkt i angrepene på nettopp språkene, og snakker om kulturelt eller språklig folkemord (se for eksempel Skutnabb-Kangas 2012; Vars 2017). Dette innebærer, som vi skal komme tilbake til, at politikken med fornorsking kan sees i et langt videre perspektiv. Politikken kan forstås som noe som har foregått også på et globalt plan, der kolonialiseringen av urfolks og nasjonale minoriteters bruksområder og ressurser ble gjennomført nettopp ved hjelp av systematiske nedvurderinger og ødeleggelser av lokale kulturelle uttrykk (Chakrabarty 2000; Mignolo 2000). I et slikt de-kolonialiserende perspektiv, er det ikke bare språk som blir frarøvet urfolk og nasjonale minoriteter. Det som blir betegnet som en fornorskingspolitikk er bare en del av et mer gjennomgripende angrep på de rettighetene som disse folkene burde ha muligheter for å opprettholde i en demokratisk nasjonalstat. Mahmood Mamdani peker i boka *Neither Settler nor Native* på at den volden som knyttes til nasjonsbygging både kan ses på som kriminelle handlinger og som politiske handlinger, i det første tilfellet kan ansvaret individualiseres og straffes, mens det andre tilfellet må møtes med ny og alternativ politikk (Mamdani 2020:15). Dypest sett henger dette også sammen med hvilke metafortellinger folks fortellinger settes i forbindelse med.

Spørsmål om sannhet og sjanger

Hva kan egentlig disse personlige erfaringsfortellingene som kommisjonen etterlyser brukes til? Den fornorskingsperioden som skal undersøkes strekker seg både over et tidsrom på mer enn hundre år, den omfatter et stort geografisk område, og kommisjonens arbeide skal undersøke konsekvensene for flere etniske og nasjonale minoriteter, både samer, kvener og norskfinner, og endelig også skogfinner. Alle disse gruppene skal undersøkes og intervjues om fornorskingsens konsekvenser. I tillegg til at det vil finnes store regionale variasjoner, kan man også regne med at erfaringene med fornorskingen kan ha vært svært ulike for mange individer, til og med for individer som tilhører samme familie. Dette er vel en av grunnene til at det i mandatet legges så stor vekt på at kommisjonen skal bidra til å bringe fram i lyset fortellinger om personlige erfaringer med fornorskingspolitikken (<https://uit.no/kommisjonen/deldinhistorie>), og det samsvarer også med de manglene ved tidligere forskning som Henry Minde pekte på i sin artikkel (Minde 2003). Men Henry Minde peker også på noen av de problemene som knytter seg til å skaffe til veie pålitelige kilder til de personlige erfaringene med fornorskingen. Emnet er både komplekst og omgitt med fortielse. Det er også knyttet til svært smertefulle opplevelser, og dokumentasjonen vil reise en rekke etiske problemstillinger:

On the one hand, considerable familiarity with the informants is required to be able to collect information and data and establish a dialogue with them. And on the other hand, the information obtained by the researchers in this way is so intricate and ambiguous and liable to hurt the informant that it should be

used only with the utmost caution. (Minde 2003:125)

Selv om det Minde skriver om innsamling av slike fortellinger om erfaringer med forskning ikke relaterer seg direkte til det arbeidet sannhetskommissjonen gjør nesten 20 år seinere, er det likevel svært relevant. Det finnes etter hvert også en omfattende litteratur som har tatt opp forskjellige aspekter ved de muntlige overleveringene som arbeidet i sannhetskommissjoner rundt i verden oftest har måttet støtte seg på (for eksempel Andrews 2003; Buckley-Zistel 2014; Cole 2010; Niezen 2017; Ross 2002), som viser at fortellingene inngår i kompliserte sammenhenger, og at det ikke uten videre er problemfritt å skulle trekke faktaopplysninger om det som tidligere har foregått av overgrep ut fra et slikt sammensatt og ofte ambivalent materiale. Men også at slike fortellinger gjerne utvikler en «mal» («template», Niezen 2017) for hvordan erfaringer bør formidles. Hvorvidt den normen som denne malen representerer utvikles innenfor gruppen av informanter, eller i møtet mellom informanter og kommisjonen, må nødvendigvis undersøkes i den konteksten der de har blitt overlevert.

Når fortellingene blir forstått som en viktig kilde til det arbeidet kommisjonen skal utføre, blir dermed fortellingenes status som kilde viktig. Hva slags kilder er det snakk om, og er de pålitelige? Siden det er snakk om en sannhetskommissjon, er selvsagt spørsmålet om hvilken relasjon det er mellom sannhet og fortelling helt grunnleggende. Men hva slags sannheter vil det være man får tilgang til gjennom de fortellingene som kommisjonen samler inn? Dette synes å være et helt sentralt spørsmål.

I en rettsprosess, eller i rettslignende høringer innenfor kontekster som ligner de

juridiske, ville man måtte legge hovedvekten på å få fram faktiske sannheter, som enten bygger på etterprøvbare kilder eller på bevismateriale. Det er dette man på engelsk ville kalle «forensic truths» (Buckley-Zistel 2014:144). At slike kilder i et lengre historisk perspektiv (slik det er snakk om her) ikke nødvendigvis i ettertid framstår som urokkelige sannheter, er likevel nokså opplagt. Det som i en historisk kontekst framstår som beviselig, er heller ikke alltid gyldig i andre kontekster eller andre tider. Det kan være nok å minne om de vitnemålene om hekseri som ble framført i hekseprosessene i Europa på 1600-tallet, enten det dreide seg om bevis ved hjelp av «vannprøven» eller tilståelser etter «pinlige forhør» (se for eksempel Willumsen 2010).

Fortellingene har blitt formidlet innenfor kulturelle, sosiale og etniske sammenhenger, der det til enhver tid også vil finnes bestemte normer og vurderinger for hvordan en fortelling skal formidles, og for hvilken sjanger den blir plassert innenfor. Helt fra folkloristikkens tekstorienterte start, der hovedfokus var på folkediktningen og dens ulike kategorier, var forståelsen av de ulike sjangrenes kildeverdi viktig. Det er akkurat dette som ble denne vitenskapens viktigste undersøkelsesområde, og som var med på å øke forståelsen for at folkediktningen besto av ulike sjangre, og at disse sjangrene formidlet trosforestillinger og myter, så vel som opplysninger og kunnskap på ulike måter. Det pionerarbeidet som den svenske folkloristen Carl Wilhelm von Sydow gjorde (von Sydow 1934) fikk i ettertid stor betydning, selv om hans forsøk på å etablere en internasjonal systematikk over folkediktningens ulike former på samme måte en annen svenske (Carl von Linné) tidligere hadde gjort med botanikken, ikke

var helt vellykket. Men i arbeidet til von Sydow fantes også kimen til en dypere forståelse av den forbindelsen fortelleren sto i til det som ble fortalt. Betegnelsen *memorat*, som var en fortelling om overnaturlige opplevelser som fortelleren selv hadde hatt, fikk stor betydning fordi det kunne brukes som en primærkilde til de trosforestillingene som var rådende i et kulturområde. Dette forholdet mellom fortelling og opplevelse får også godt fram hvordan fortellinger som allerede finnes i et miljø, vil være med på å prege både fortolkningen av egne opplevelser og utformingen av fortellingene. Som alle kulturelle og menneskeskapte former vil fortellingenes sjangre hele tiden befinne seg i en dynamisk endringsprosess, parallelt med at alminnelige oppfatninger i samfunnet og kulturen omkring endrer seg.

Siden det her dreier seg om en kommisjon som har sannhet i navnet, er selvfølgelig også spørsmålet om sannhet i fortellinger viktig. I folkloristikken har forståelsen av forholdet mellom fortelling og sannhet særlig blitt diskutert i forhold til de historiske sagnene. Her var jo nettopp forholdet det at ved særlig dramatiske hendelser ville det også finnes skriftlige kilder, for eksempel i form av rettsprotokoller. Da var det mulig å sammenligne den muntlige kilden, slik hendelsen var omtalt i et historisk sagn, med de skriftlige historiske kildene der slike fantes i form av rettsdokumenter (se for eksempel Hodne 1973). Det er som oftest ikke samsvar mellom de ulike kildene, men hvilke sannheter er det man har fått tilgang til?

Brynjulf Alver hadde lagt vekt på at de historiske sagnene som oftest var et partsinnlegg, der man kunne få et inntrykk av hva folk i et område mente om de hendelsene som hadde funnet sted:

Den sanninga som vi finn i dei historiske segnene er ikkje den same som den vi møter i rettsprotokollar og historiebøker. Dei offisielle dokumenta treng så langt ifrå å vera «objektive» referat av det som har gått føre seg. I mange tilfelle må vi sjå på dei som saksdokument frå den eine parten. Men også den folkelege segntradisjonen er partsinnlegg. Her møter vi allmugen si oppfatning av hendingane. I episk ikledning gjev dei oss allmugen sine reaksjonar og refleksjonar, allmugens inntrykk og røynsler, og kanskje ikkje minst allmugen sin dom over og forklaring av det som har hendt. (Alver 1962:112)

På samme måten kan man tenke seg at de fortellingene som kommisjonen samler inn kan vurderes forskjellig, alt etter hvilken synsvinkel de blir sett fra. Selv om ikke alle detaljer er korrekte, representerer fortellingene likevel sannferdige versjoner av det folk har opplevd i møtet med en fornorskingspolitikk som grep hardt inn i hverdagslivet til folk, og på måter som det var vanskelig å forstå, eller akseptere. Med utgangspunkt i fortellingenes versjoner av sannheter om fornorskings virkninger, kan narrativ teori være en egnet innfallsvinkel til å forstå akkurat de spesifikke måtene fortellingene formidler dette på. Sannheten vil ikke være et destillat som kan trekkes ut av faktiske forhold som formidles i fortellingen, men tvert imot en mening som konstitueres og etableres nettopp ved hjelp av fortelling. Susanne Buckley-Zistel har skrevet om narrative sannheter i sannhetskommisjoner, og formulerer noe lignende:

There is no simple truth to be uncovered, but truth is the outcome of this

process of narration. The truth about a violent past is constituted by the narratives uttered in a truth commission. (Buckley-Zistel 2014:147)

Formidlingen av fortellinger er selvfølgelig også et samspill mellom forteller og tilhører/intervjuer. Fortelleren vil merke seg tilhørerens reaksjoner, og kanskje tilpasse fortellingene slik at positive relasjoner kan skapes. Dette vil være noe som gjelder både i den lokale konteksten der fortellingene blir formidlet (dersom de i det hele tatt har blitt fortalt), og i forhold til kommisjonen (dersom de som har vært rammet av fornorskingen skulle velge å fortelle dette til disse fagfolkene som kommer utenfra). Derfor er det ofte avgjørende å legge vekt på nøyaktige beskrivelser av de sammenhengene som fortellingene har blitt formidlet i, og hvordan disse sammenhengene har blitt skapt av intervjuere, forskere og andre tilhørere.

Minner og personlige opplevelsesfortellinger

Med dreiningen i folkloristikken på slutten av 1970-tallet fra studiet av tekster og over mot framføringer eller performans, kom også en større interesse for de sammenhengene eller kontekstene som de folkloristiske tekstene ble framført i. Kontekstene var viktige for hvordan de ulike sjangrene ble forstått og tolket. Men denne dreiningen førte også til at man fikk øynene opp for at det fantes sjangre som man ikke tidligere hadde rettet like stor oppmerksomhet mot, siden de ikke hadde blitt definert som en av den etablerte folkediktningens kategorier eller sjangre. En slik gruppe av fortellinger som særlig den amerikanske folkloristen Sandra Dolby Stahl kom til å rette oppmerksomheten mot, var «personal narratives» (Stahl

1977; 1989), eller det man på norsk kunne kalle personlige opplevelsesfortellinger. Disse fortellingene hadde som oftest et autobiografisk utgangspunkt, men kunne likevel ha en forbindelse til det folkloristene hadde vært opptatt av som mer tradisjonelle fortellinger (Stahl 1977:17). Forståelsen av disse fortellingene ligger nær opp til det som i sannhetskommisjonens mandat presenteres som «personlige erfaringer og historier» (Innst. 408 S, 2017–2018:3), og som vektlegges som en viktig kilde for kommisjonens arbeid. I kommisjonens egen *plan for innhenting av kilder* (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2020a) og *intervjuguide* (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2020b) legges det vekt på at det de kaller narrativt intervju eller personlige fortellinger, betyr at «personer får fortelle sin historie fritt uten vesentlig inngripen fra intervjuer» (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2020a:4). Det understrekes også at «[s]ubjektive beretninger gir et større og mer mangfoldig bilde av de berørte miljøenes erfaringer og belyser samtidig historiske hendelser (op.cit.).

Det er altså forholdet mellom ofte svært smertelige erfaringer og fortellingene om dem som interesserer i denne sammenhengen, og det er fordi fortellingene også henger sammen med spørsmål om identitet. Når det gjelder disse personlige fortellingene, blir de formidlet av folk som har opplevd at deres identiteter er under press. Erfaringene med fornorskingspolitikken har gitt form til fortellingen, men fortellingene har også blitt viktige for dannelsen av fortellerens identitet. Dette betyr ikke at det er åpent for å formidle hvilke erfaringer som helst i slike fortellinger. Både på et lokalt plan, og antagelig også i kommisjonen, vil det finnes tanker om hva som er gyldige erfa-

ringer. Dette er virkelighetsforståelser som fortellerne må forholde seg til, dersom deres erfaringer skal framstå som virkelige eller autentiske. Og det er noe som også påvirker utformingen av de personlige erfaringsfortellingene, både på et innholdsmessig og på et formmessig plan.

Når Sandra Stahl peker på sammenhengen mellom utformingen av mer tradisjonelle fortellinger og de personlige erfaringsfortellingene, så er det nettopp slike innholdsmessige og formmessige spørsmål hun legger vekt på. Innenfor narrativ forskning har fortellingens strukturering blitt forsøkt forstått ved hjelp av begrep som «plot» og «emplotment» (White 2003), eller fabula og sjuzet hos de russiske formalistene. Stahl trekker fram et kjennetegn som absolutt må være til stede i en personlig opplevelsesfortelling, og det er en klar «attitude» eller holdning. Uten en holdning eller det at det blir tatt stilling til noe, ville en fortelling ikke ha noen mening (Stahl 1977:23). Det er også denne holdningen som forbinder både fortelleren og fortellingen med den felles tradisjonen i et område, eller hos en gruppe. Eller tvert imot ikke.

If the teller is to keep within the personal narrative tradition, he will have to make up a plot based on personal experience and regard it himself as representative of 'the truth'. (Stahl 1977: 18)

Dette vil si at også de personlige fortellingene må inneholde kjente elementer som kan føre til gjenkjennelse både når det

gjelder de erfaringene som det fortelles om, og når det gjelder den formen som de fortelles i. Det er dette som eventuelt kan betegnes som en sjangermessig plassering. De personlige fortellingene om konsekvensene av fornorskingspolitikken finnes ikke som allerede etablerte sjangre innenfor folkloristisk vokabular. Men de vil likevel være gjenkjennbare innenfor mer omfattende kategorier, som for eksempel minnefortellinger eller personlige fortellinger. I det lokale miljøet der fortellingene har sirkulert, kan de gjenkjennes nettopp som en bestemt kategori, og som «fortellinger om erfaringer med fornorskingspolitikken». Eller fortellingenes tematikk kan gjenkjennes og knyttes til fornorskingen fordi de foregår på bestemte arenaer eller institusjoner, som for eksempel et offentlig kontor, eller en internatskole. Fortellingens «emplotment» er det som gir den en holdning eller en tendens. Det vil være stor forskjell på om fortelleren iscenesetter hovedpersonen (enten det er hen selv eller en slektning) som et offer for fornorskingspolitikken, eller som en «overlevende»⁷, altså en som til tross for motgangen har klart seg greit. Og det er denne struktureringen av fortellingen som lettere kan gjøre tilhørerne oppmerksomme på hvilken holdning det er fortellingen prøver å formidle.

Dette leder også opp mot spørsmål om hvordan disse fortellingene blir knyttet opp mot andre større og mer omfattende metafortellinger, som vil være med på å gi retning til hvordan fortellingene i en viss tidsperiode blir fortolket og forstått. Men disse metafortellingene vil også være i en

7. Overlevende er ikke mye brukt som begrep i Norge, men i Canada kaller de som gikk på Indian Residential Schools seg for 'survivors' (Niezen 2017). Og det er ikke så overraskende, når man tar de seinere oppdagelsene av hemmelige massegraver i nærheten av skolene i betraktning. Skoleledelsen hadde gjennomgående hevdet at elevene hadde rømt fra skolen. For en oversikt over hvordan slike forståelser har beveget seg fra psykiatriske undersøkelser relatert til ofre for Holocaust til nye forståelser av folkemord i urfolkforskning, se Niezen 2017, 18f.

dynamisk endringsprosess, og danner dermed også grunnlaget for at fortellingenes betydningsinnhold transformeres og kan forstås på nye måter.

Kontekster og metafortellinger

Når sannhets- og forsoningskommisjoner i de seinere år har blitt opprettet internasjonalt, så har det oftest hatt med opprivende politiske omveltninger i forkant å gjøre. Det fører til et behov for å dokumentere og undersøke de misgjeringene eller feilene som har blitt begått av et forutgående styresett. Andre ganger er det ikke snakk om voldsomme omveltninger på det politiske planet, men om et behov for å korrigere en tidligere politikk som urettmessig har rammet noen av landets innbyggere. Et premiss som ikke alltid blir like klart uttalt i slike sammenhenger, er at det også har foregått et opprør mot tidligere metafortellinger som lå til grunn for de avgjørelsene som ble foretatt av «det forrige regimet». Eksempler på slike omdefineringer av stater kan være Øst-Tyskland fra folkestyre/demokrati til kommunistisk diktatur (Andrews 2003:51ff.), eller Sør-Afrika fra apartheid til demokrati (Cole 2010; Ross 2002). Endrede forståelser av overgrep mot minoriteter og urbefolkninger henger selvfølgelig også sammen med nye fortolkninger av hvordan minoriteter i en nasjonalstat skal behandles, enten det er på Grønland eller i Canada (Niezen 2017).

Innenfor folkloristikken har man sett på hvordan studiet av folks fortellinger, og innsamlingen, dokumentasjonen og kategoriseringen av dem som 'folkelige' eller 'tradisjonelle', har inngått i større politiske fortellinger og prosjekter. Disse koblingene har også fått betydning for hvordan fortellingene har blitt tatt ut av noen sammenhenger (dekontekstualisert) og satt inn i noen nye sammenhenger (rekontekstuali-

sert) (Briggs og Bauman 1992). Det som har opptatt mange forskere er først og fremst hvordan de folkelige fortellingene som var folkloristikkens forskningsområde, ble samlet inn og i mange land transformert til å bli en del av ideologiske nasjonsbyggende prosjekt, for eksempel i Finland (Anttonen 2005; Wilson 1976), Irland (Ó Giolláin 2000) og Hellas (Herzfeld 1982). Men også hvordan disse nasjonsbyggende prosjektene hang sammen med konstitusjonen av moderniteten (Bauman og Briggs 2003). Og endelig hvordan utviklingen av det moderne nasjonsbyggingsprosjektet også var helt avhengig av det kolonialistiske prosjektet (Mignolo 2012; Mamdani 2020), og hvordan dette ble bestemmende for synet på og innsamlingen av fortellinger blant kolonisererte folk og urfolk (Briggs og Naithani 2012). Det er viktig å være klar over hvordan disse sammenhengene også kom til å prege utformingen av både lokale praksiser og fortellinger, selv om det ikke alltid ble etablert slike eksplisitte forbindelser. Men det er derfor det blir så viktig å forstå fortellingene, også de personlige, i et mer utvidet perspektiv enn bare den konkrete fortellersituasjonen.

Derfor finnes det også en metafortelling bak fornorskingspolitikken, som hadde stort gjennomslag, og som gjorde det enklere å få aksept politisk for de tiltakene som ble satt i verk. I nasjonsbyggingsens begeistring ble urfolk og nasjonale minoriteter også i Norge tildelt roller som «de andre». De ble utpekt til roller som majoritetenes nasjonale verdier kunne speile seg mot, fortegne og forvanske, for så å definere ut og kontrastere seg mot (Mathisen 2000). Dette er både baksiden av og den uttalte hensikten med fornorskingspolitikken i Norge. Som altså ikke bare var en språkpolitikk, men som langt

mer omfattende rettet seg mot urfolk og nasjonale minoriteters kulturelle og sosiale organisasjonsmåte. Det var en politikk som skulle få disse gruppene til å skamme seg over at de ikke var norske nok til å kunne leve opp til de standardene som krevdes for å være en skikkelig borger av den moderne og fremskredne norske nasjonalstaten. For å bli likeverdige med den homogeniserte norske majoriteten, måtte de ikke bare beherske det norske språket. De måtte også legge bort særegne kulturelle skikker og vaner, og oppføre seg og tenke som norske borgere av en moderne stat. Ellers ville de representere en potensiell trussel mot et slikt forestilt nasjonalt fellesskap (Anderson 1983).

Et stadig mer globalisert og kulturelt heterogent samfunn har gjort det vanskelig å opprettholde de overgripende narrative om et enhetlig og absolutt homogent grunnlag for dannelsen av en nasjonalstat. I nåtidige statsdannelser vokser det fram nye normer om at mennesker med ulik kulturell og etnisk bakgrunn må være i stand til å arbeide sammen. Derfor må det tas et oppgjør med den gamle metafortellingen om grunnlaget for den nasjonale enheten, og den må erstattes av en ny. Det må legges til rette for en samfunnsdannelse der det er plass til både etniske og nasjonale minoriteter, urfolk og den nasjonale majoriteten. Det er kanskje også slik at når alle fortellingene om kulturell og etnisk forskjell kommer fram i lyset, så blir det samtidig synlig at den nasjonale homogeniteten som nasjonsbyggingen en gang hadde som sitt omdreiningspunkt, er mer forestilt og fortalt enn virkelig. Når de sammensatte erfaringene fra å leve i etnisk sammensatte kulturelle sammenhenger får lov til å komme til uttrykk i offentligheten, blir det også tydelig at et eldre narrativ om en homogen nasjon er i ferd med å erstattes av et nytt

narrativ som åpner for at en nasjonalstat godt kan inneholde en etnisk og religiøst sammensatt befolkning. Men en slik ny metafortelling om en norsk statsdannelse som skal bli forstått på en ny måte, kan ikke forventes å få et umiddelbart og plutselig gjennomslag. Det vil kreve at nye fortellinger slipper til på alle plan, både blant minoritetene og majoriteten, og det vil ikke minst kreve gjennomgripende politiske endringer i hvordan man tenker om relasjoner mellom majoritet og minoritet. En absolutt forutsetning for at det i det hele tatt skal finnes muligheter for at opprettelsen av en sannhetskommisjon også skal kunne føre til forsoning, synes å ligge i at det virkelig også finnes en vilje til endring av den politikken overfor urfolk og nasjonale minoriteter som fornorskingspolitikken var et uttrykk for. Det er neppe mulig med en forsoning selv om sannheter kommer fram, dersom det ikke følges opp av politiske endringer, og uretten fortsetter som før.

Fortelling, sjanger og forsoning?

Noen forskere som har interessert seg for fortellingenes rolle i sannhets- og forsoningskommisjoners arbeid, har pekt på fortellingenes mulige terapeutiske funksjon. Bare det at de som har vært utsatt for overgrep får en mulighet til å fortelle om de traumene de har gjennomlevd kan tenkes å ha en helbredende eller rensende funksjon (Moon 2006). En kathartisk effekt av fortelling ble diskutert allerede av Aristoteles med referanse til den greske tragedien, og senere anvendt som en metode i psykoanalysen av Sigmund Freud. Dette var også et aspekt som ble framhevet i forbindelse med arbeidet i den sør-afrikanske sannhetskommisjonen, som også hevdet at i denne kulturen hadde den muntlige historiefortellingen en kulturelt særlig viktig

stilling som var med på å gjøre fortelling til en særlig viktig metode i arbeidet med å få fram sannheten (Krog 1999; Ross 2002:78f.). Når prosessen i Sør-Afrika ble så pass vellykket som forsoning, har det også vært pekt på den viktige rollen som religiøse ledere som Desmond Tutu spilte som leder for kommisjonen. Men andre har kritisert dette perspektivet, og pekt på at fokuset på ofrenes og overgripernes individuelle opplevelser kan ha dratt oppmerksomheten bort fra å forstå apartheid som politiske forbrytelser mot menneskeheten, og ikke bare som kriminelle overgrep mot individer (Mamdani 2002:34). Det er en fare for at en individualisering av både overgriper og offerrollen ikke fører til de nødvendige og mer gjennomgripende oppgjørene med en urettferdig og feilslått politikk som har hatt konsekvenser for store grupper av befolkningen (Briggs 2007). Dersom man igjen vender oppmerksomheten mot den dokumentasjonen som innsamlingen av fortellinger om personlige erfaringer skal støtte opp under, så blir det viktig å ha en forståelse av mulige sammenhenger mellom fortelling og forsoning. Kanskje er det ikke bare nærheten i de personlige erfaringsfortellingene, og de tette beskrivelsene av traumatiske opplevelser som skal vektlegges. Slik Sandra Stahl (1977) diskuterer det, er det viktigste å få tak i det som de personlige erfaringsfortellingene formidler av holdninger til de hendelsene som det fortelles om. Det er noe som kommer fram når man ser nærmere på hvordan de har blitt strukturert og utformet, og når man analyserer hvem som fortelles fram som overgriper og medskyldige, og som ofre og overlevende. Og det er noe av det samme som Brynjulf Alver hevdet når det gjaldt sannhetsinnholdet i de historiske sagnene. Det vik-

tigste er å få tak i de holdningene som folk har hatt til hendelser, og som fortellingen av sagnene gir uttrykk for.

Med et slikt perspektiv på fortellingene som kommer inn til kommisjonen, kan også den folkløriske kunnskapen som er bygget opp rundt fortellingenes kategorier og sjangre være til hjelp for å forstå de mange måtene meningsinnhold formidles på i muntlig kommunikasjon. I utgangspunktet er det i og for seg ikke så viktig hvilken sjanger denne kommunikasjonen blir overlevert i, for muntlig kommunikasjon byr på mange muligheter til å uttrykke seg. Men meningsinnholdet er i høyeste grad kontekststøttet. Særlig i en interkulturell eller inter-etnisk sammenheng, som forholdet mellom majoritet og minoritet vil være preget av, er det viktig å være oppmerksom på de nyansene som finnes i meningsinnhold mellom ulike sjangre. Fortellinger som er anekdotiske og morsomme og framkaller latter, kan formidle holdninger på samme måte som de personlige erfaringsfortellingene som er tragiske og framkaller gråt. Det vil likevel være avgjørende at tilhørerne forstår den sammenhengen som fortellingene blir formidlet innenfor. Dette gjelder den nære konteksten, og forholdet mellom forteller og tilhører. Men det gjelder også i en videre sammenheng, som angår forholdet mellom majoritet og minoritet, og hvilken politisk og sosial mulighet disse gruppene har til å påvirke sin egen livssituasjon i dag.

Kilder og litteratur

- Alver, Brynjulf 1962, vo. Historiske segner og historisk sanning. *Norveg* 9, 89–116.
- Anderson, Benedict 1983. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, Verso.

- Anttonen, Pertti J. 2005. *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation State in Folklore Scholarship*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Andrews, Molly 2003. Grand national narratives and the project of truth commissions: a comparative analysis. *Media, Culture & Society*, 25, 45–65.
- Bauman, Richard & Briggs, Charles L. 2003. *Voices of Modernity. Language Ideologies and the Politics of Inequality*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Bjørklund, Ivar 1985. *Fjordfolket i Kvænangen*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Briggs, Charles L. 2007. Mediating Infanticide: Theorizing Relations between Narrative and Violence. *Cultural Anthropology*, vol. 22, 315–356.
- Briggs, Charles L. & Bauman, Richard 1992. Genre, Intertextuality, and Social Power. *Journal of Linguistic Anthropology*, vol. 2 (2), 131–172.
- Briggs, Charles L. & Naithani, Sadhana 2012. The Coloniality of Folklore: Towards a Multi-Generational Practice of Folkloristics. *Studies in History*, vol. 28 (2), 231–270.
- Buckley-Zistel, Susanne 2014. Narrative truths. On the construction of the past in truth commissions. I Susanne Buckley-Zistel, Teresa Koloma Beck, Christian Braun og Friederike Mieth (red.). *Transitional Justice Theories*. New York, Routledge, s. 144–162.
- Chakrabarty, Dipesh 2000. *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton and Oxford, Princeton University Press.
- Cole, Catherine M. 2010. *Performing South Africa's Truth Commission. Stages of Transition*. Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press.
- Dahl, Helge 1957. *Språkpolitikk og skolestell i Finnmark 1814–1905*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Dervo, Ivar 2020. Åpent brev til sannhets- og forsoningskommisjonen for samer og kvener 28.11.2019. Publisert i *Ruijan Kaiku* 03.02.2020.
- Eriksen, Knut Einar og Niemi, Einar 1981. *Den finske fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860–1940*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Herzfeld, Michael 1982. *Ours Once More. Folklore, Ideology, and the Making of Modern Greece*. Austin, University of Texas Press.
- Hodne, Bjarne 1973. *Personallistoriske sagn. En studie i kildeverdi*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hoëm, Anton 1976. Makt og kunnskap. *Samiske samlinger XI*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Ingemark, Camilla Aspelund (red.) 2013. *Therapeutic Uses of Storytelling. An Interdisciplinary Approach to Narration as Therapy*. Lund, Nordic Academic Press.
- Innst. 408 S (2017–2018). Innstilling til Stortinget fra Stortingets presidentskap om mandat for og sammensetning av kommisjonen som skal granske for- norskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner: (<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2017-2018/inns-201718-408s/>) [besøkt 18.05.2021]
- Johansen, Siri Broch/Juho-Sire 2020. *Brev til kommisjonen*. Kárášjohka-Karasjok, ČálliidLágáduš.
- Klein, Barbro 2006. Introduction. Telling, Doing, Experiencing. Folkloristic Perspectives on Narrative Analysis. I Annikki Kaivola-Bregenhøj, Barbro Klein & Ulf Palmenfelt (red.)

- Narrating, Doing, Experiencing. Nordic Folkloristic Perspectives*, Helsinki, Finnish Literature Society (6–28).
- Krog, Antjie 1999. *Country of My Scull*. London, Vintage Books.
- Lindmark, Daniel & Sundström, Olle (red.) 2016. *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna. En vetenskaplig antologi*, band 1–2. Skellefteå, Artos & Norma bokförlag.
- Lund, Svein et al. 2005–2013. *Sámi skuvlahistorjá* 1–6. Kárášjohka, Davvi Girji.
- Mamdani, Mahmood 2002. Amnesty or Impunity? A Preliminary Critique of the Report of the Truth and Reconciliation Commission of South Africa (TRC). *Diacritics*, 32 (No. 3/4), s. 32–59.
- Mamdani, Mahmood 2020. *Neither Settler nor Native. The Making and Unmaking of Permanent Minorities*. Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press.
- Mathisen, Stein R. 2000. Changing Narratives about Sami Folklore. A Review of Research on Sami Folklore in the Norwegian Area. I Juha Pentikäinen (red.). *Sami Folkloristics*. Turku, Nordic Network of Folklore s. 103–130.
- Mignolo, Walter D. 2000. *Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges and Border Thinking*. Princeton, Princeton University Press.
- Minde, Henry 2003. Assimilation of the Sami – Implementation and Consequences. *Acta Borealia*, vol. 20 (2003: 2), s. 121–146 (trykket opp i *Gáldu Čála. Journal of Indigenous Peoples Rights* no. 3/2005).
- Moon, Claire 2006. Narrating Political Reconciliation: Truth and Reconciliation in South Africa. *Social & Legal Studies*, 15 (2), s. 257–275.
- Niezen, Ronald 2017. *Truth and Indigenation. Canada's Truth and Reconciliation Commission on Indian Residential Schools*. (Second Edition). Toronto, University of Toronto Press.
- Ó Giolláin, Diarmuid 2000. *Locating Irish Folklore. Tradition, Modernity, Identity*. Cork, Cork University Press.
- Persson, Curt 2018. «Då var jag som en fånge». *Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet*. Svenska Tornedalingars Riksförbund.
- Ross, Fiona C. 2002. Narrative Threads. I Fiona. C. Ross: *Bearing Witness. Women and the Truth and Reconciliation Commission in South Africa*. London, Pluto Press s. 77–102.
- Sannhets- og forsoningskommisjonen: Hjemmeside. <https://uit.no/kommisjonen> [besøkt 18.05.2021]
- Sannhets- og forsoningskommisjonen 2020a. *Sannhets- og forsoningskommisjonens plan for innhenting av kilder. Metode og personvern hensyn*. (02.04.2020). <https://uit.no/Content/679785/cache=1588760717000/Plan+for+innhenting+av+kilder.pdf> [besøkt 18.05.2021]
- Sannhets- og forsoningskommisjonen 2020b: *Sannhets- og forsoningskommisjonens intervjuguide*. (21. 04.2020). (Intervjuguiden finnes tilgjengelig på sørsamisk, kvensk, lulesamisk, nord-samisk, finsk og norsk.) https://uit.no/Content/678426/cache=1587972942000/Intervjuguide_Norsk.pdf [besøkt 18.05.2021]
- Sannhets- og forsoningskommisjonen u.å. *Del din historie*. Brosjyre, 4 s.
- Skutnabb-Kangas, Tove 2012. *Linguistic Genocide in Education – or World-*

- wide Diversity and Human Rights?* New York, Routledge.
- Selberg, Torunn 2013. Folkedikting. I Bjarne Rogan og Anne Eriksen (red.) *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, Oslo, Novus forlag s. 317–346.
- Somers, Margaret R. 1994. The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and Society*, vol. 23, s. 605–649.
- Stahl, Sandra 1977. The Personal Narrative as Folklore. *Journal of the Folklore Institute*, vol. 14 (no. 1–2), s. 9–30.
- Stahl, Sandra Dolby 1989. *Literary Folkloristics and the Personal Narrative*. Bloomington, Indiana University Press.
- von Sydow, Carl 1934. Kategorien der Prosa-Volksdichtung. I *Volkskundliche Gaben John Meier zum siebzigsten Geburtstag dargebracht*, s. 253–268. Berlin & Leipzig, Walter de Gruyter.
- Vars, Laila Susanne 2017. Samene i Norge: Fra fornorsking til forsoning? I Nikolai Brandal, Cora A. Døving og Ingvill T. Plesner (red.). *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Oslo, Cappelen, s. 177–199.
- White, Hayden 2003. Historisk innplotting og sannhetsproblemet i historiefremstillinger. I Hayden White, *Historie og fortelling. Utvalgte essay*. Oslo, Pax Forlag s. 124–143.
- Willumsen, Liv Helene 2010. *Trolldoms-prosessene i Finnmark. Et kildeskrift*. Bergen, Skald og Statsarkivet i Tromsø.
- Wilson, William A. 1976. *Folklore and Nationalism in Modern Finland*. Bloomington, Indiana University Press.
- Wolfe, Patrick 2006. Settler colonialism and the elimination of the native. *Journal of Genocide Research*, vol. 8 (4), s. 387–409.
- YouTube: Sannhets- og forsoningskomisjonens åpne møter: https://www.youtube.com/results?search_query=sannhets-+og+forsoningskommisjonen [besøkt 12.10.2021]